

The main content of the article is, the consideration of the problem of development of higher education institutions in Ukraine in the 20s of the twentieth century and the problem of their management, as well as issues related to the organization of the educational process in them. Those were the positions of the government of Ukrainian state and the People's Commissariat of education.

In the article the author described an aim, task and maintenance of education and fosterage. At the same time, the author pays attention to the necessity of a comprehensive study of the past theoretical and practical heritage of predecessors, as the main components of the introduction of high-performance management in the educational process.

The author of the article analyzed in detail the historical heritage of scientists and teachers on the introduction of a unified educational system in Ukraine at the stage of its formation and development of the national school. At the same time, the author refers to the adoption of the relevant normative documents by the Ukrainian Government.

The author also draws attention to the study of this topic by scientists and teachers of contemporaries, which makes it possible to create a complete picture of the historical experience of the formation of the national school, which certainly contributes to the implementation of the tasks facing the modern school.

In addition to the above, the author paid much attention to the implementation of the management process in higher education. She described in detail the hierarchy of subordination of the governing bodies of the relevant educational institutions.

The article contains elements of novelty. It is proved by historical archival materials.

Key words: *management, education, students, technical schools, institutes, organization, educational work, process, science, development.*

УДК 378.12.046

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.178-183

Іванна Пукас
Ivanna Pukas

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

THEORETICAL AND PRACTICAL BASES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE OF THE MODERN TEACHER

У статті проаналізовано проблему сучасних тенденцій розвитку та саморозвитку професійної компетентності вчителя, їх соціальна обумовленість. Потрактовано сутність поняття “професійна компетентність” із позиції забезпечення інтеграції теоретичної, практичної складових. Закцентовано увагу на можливостях науково-дослідної роботи педагога як чинника підвищення рівня його професіоналізму, теоретичної компетентності, розвитку аналітичних здібностей, які визначають спроможність учителя діяти ефективно в ситуаціях, які постійно змінюються.

Ключові слова: *професійно-педагогічний розвиток, саморозвиток, теорія, практика, професійна компетентність, компетентнісна освіта, особистісно зорієнтована освіта.*

У проекті Концепції розвитку освіти на період 2015-2020 років зазначено, що “освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знанням протягом життя та застосовувати це знання в практичній діяльності” [5].

У зв'язку з переходом вітчизняної системи освіти на інноваційні, особистісно зорієнтовані технології організації педагогічної діяльності, прийняття нових стандартів якості освіти, орієнтованих на компетентнісну модель випускника школи, актуалізується проблема вдосконалення системи професійної підготовки та професійного розвитку педагога, пошуку нових можливостей та резервів її оптимізації відповідно до нових завдань розвитку сучасної освіти.

У цьому контексті посилюється значення теоретичної компетентності педагога, яка дає змогу зрозуміти сутність, механізми, принципи особистісно зорієнтованої, компетентнісної освіти, щоб визначити основи її практичної імплементації у власну систему професійного становлення, професійну діяльність, стати реальним суб'єктом освітніх реформ, продуктивного професійного розвитку впродовж життя.

Означені завдання представлені в базових урядових документах: законах України: “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти” та ін.

Так, у Законі про загальну середню освіту (2017 р.) передбачена сертифікація вчителів, відповідно до якої буде здійснюватися оцінювання професійних компетентностей педагога, у тому числі з педагогіки, психології. Відповідно посилюється значення теоретичної складової педагогічної компетентності педагога, яка дає змогу усвідомлювати сутність, структуру, механізми, принципи особистісно зорієнтованої, компетентнісної освіти, щоб визначити основи її практичної імплементації у власну професійну діяльність, стати реальним суб'єктом освітніх реформ, продуктивного професійного розвитку впродовж життя.

Проблема переходу на компетентнісно зорієнтовану формулу організації педагогічного процесу в школі (Концепція Нової української школи (2016 р.), передусім, передбачає необхідність забезпечення готовності педагога до роботи за відповідними освітніми стандартами. Навчально-виховна діяльність є не лише основою педагогічного процесу в школі, вона також є основою професійної підготовки вчителя у ЗВО та саморозвитку педагога, що реалізується впродовж усієї професійної діяльності. Закономірно, що загальна продуктивність освітнього процесу, реалізація принципів неперервності освіти буде забезпечена за умови, якщо ці три підсистеми будуть програмуватися на одній методологічній основі, за спільною формулою організації освітнього процесу.

Проблема особливо ускладнюється в ситуації, коли переважна більшість учителів школи працюють за стандартами інформаційно-репродуктивної освіти і можливими для них шляхами оволодіння технологіями особистісно зорієнтованої освіти є післядипломна освіта та професійний саморозвиток.

Фундаментальні дослідження з проблем компетентнісної освіти, інтеграційних процесів (як загальної, так і професійної та післядипломної) належать І. Беху, І. Зязюну, М. Євтуху, В. Кременю, В. Луговому, Н. Ничкало, О. Пехоті, І. Підласому, С. Сисоевій, В. Олійнику, С. Подмазіну, О. Савченко, В. Семиченко, І. Якиманській та ін.

Водночас, питання оптимізації професійного розвитку та саморозвитку вчителя в контексті формування цілісного освітнього простору (освітнього округу), в основі якого – продуктивна взаємодія освітніх закладів, пов'язаних спільними цілями, означених високим рівнем взаємозалежності, залишається малодослідженою. Як показують наукові дослідження останніх років, саме у взаємодії школи та вишу містяться значні резерви щодо розвитку обох освітніх систем, у тому числі, забезпечення перманентності професійного розвитку педагога, посилюючи саморегульовальну складову.

Концепція “Нової української школи” (оновлена в 2017 р.), Закон “Про освіту” (2017 р.) ставлять підвищені вимоги до професійної діяльності вчителя, рівня його фахової, психолого-педагогічної компетентності. Педагог сучасної школи – це, передовсім, високопрофесійний фахівець, здатний до постійного вдосконалення та саморозвитку в процесі педагогічної діяльності, який програмується за індивідуальною траєкторією і має особистісно зорієнтоване спрямування та технологічне забезпечення.

Проблема розвитку професійної компетентності вчителя є складною та багатоаспектною, тому різні напрями, форми та методи професійного розвитку особистості були предметом наукових досліджень як вітчизняних науковців (Г. Балл, І. Зязюн, В. Моляко, Є. Мілерян, К. Платонов, С. Сисоєва, В. Семіченко та ін.), так і зарубіжних (Л. Бандура, С. Балей, Е. Зеер, Й. Лінгарт, Д. Міллер, Д. Супер та ін.).

Аналіз зазначених вище документів про освіту, наукових праць щодо професійної готовності педагогів до заявлених реформ в освіті, дав змогу виділити проблеми, що є особливо актуальними:

1. Консервативність педагогічної спільноти, низький рівень готовності до продуктивного саморозвитку.

2. Недостатній рівень сформованості мотиваційної основи до професійного зростання педагога, забезпеченості адекватним інформаційно-методичним інструментарієм.

3. Відсутність мобільного діагностичного інструментарію для визначення якості професійної діяльності педагога у масовому масштабі, врахування її результатів для визначення статусних позицій кожного в системі.

4. Недостатній рівень дієвості системи післядипломної освіти, орієнтованої на неперервність, мотивацію до професійного, особистісного саморозвитку педагога.

Професійний розвиток сучасного вчителя спрямований на формування здатності бути суб'єктом формування власної концепції та моделі діяльності, орієнтуючись на власний досвід та особистісні характеристики, а також формувати ставлення до перманентної професійної освіти, у її контексті – особистісного саморозвитку як головної умови успішної діяльності, забезпечення конкурентоздатності на ринку освітніх послуг.

Отож, йдеться про оновлення освітньої діяльності як на рівні методології, теорії, так і змістово-технологічних аспектів їх реалізації. Неперервність системи професійної освіти може бути забезпечена лише за умови, якщо система освітньої діяльності всіх рівнів буде базуватися на спільних концептуальних основах, забезпечуючи принцип наступності, послідовності, неперервності розвитку систем.

Усі напрями модернізації системи професійної підготовки вчителя логічно мають трансформуватись і на систему післядипломної освіти, систему розвитку та саморозвитку вчителя, забезпечивши приведення основ освітньої діяльності всіх рівнів і до відповідних базових освітніх стандартів.

Щодо саморозвитку – то це складна, багатомірна, поліфункціональна категорія, в основі якої – саморух, самопрограмування, самореалізація, самодіяльність, самотворчість як головні механізми удосконалення особистісних, професійних характеристик педагога.

Концепція інноваційної, компетентісної освіти передбачає необхідність оволодіння педагогами системою особистісно зорієнтованої освіти, новими технологіями організації навчально-виховного процесу. Як зазначається в концепції Нової української школи, “Учителі використовують переважно застарілі дидактичні засоби. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Збільшується цифровий розрив між учителем і учнем. Багато педагогів ще не вміють досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо” [3].

Одним із головних механізмів професійної самоосвіти є потреба, яку трактують як інтеграцію внутрішніх цінностей, мотивів, умов, що виступають спонукою до самоудосконалення. Ефективність самоосвіти визначається системою отриманих знань, які забезпечують вищий рівень розуміння освітніх процесів, проблем власної педагогічної практики; відчуттям цінності отриманих компетенцій задля удосконалення професійної діяльності, переживання ситуації успіху. Рефлексивний компонент умов професійного розвитку педагога включає

самодіагностику, самоаналіз, своїх компетенцій, професійної діяльності, включаючи смислопошукову діяльність з тим, щоб правильно спроектувати перспективи її розвитку.

Особливо важливим є початковий етап самоосвіти, незалежно від того, на якому рівні він реалізується. Кожен має для себе чітко з'ясувати, на якому рівні професійної компетентності він знаходиться у даний час, які сильні сторони і проблеми є найбільш характерними; яким є потенціал професійного зростання і наскільки він здатний до самоосвіти, самостійного вирішення найбільш актуальних проблем; які форми та методи роботи над собою можна визначити як найбільш ефективні, виходячи з попереднього етапу самоосвіти, особистісних пріоритетів розвитку.

Слід зазначити, що більшість наукових робіт стосуються проблеми підвищення педагогічної компетентності вчителя в системі професійної підготовки у закладі вищої освіти, а також післядипломної освіти, значно менше – в системі професійного саморозвитку педагога.

Компетентісно зорієнтований підхід до навчання визначений як пріоритетний напрям розвитку освіти в державі безвідносно до рівня та спрямованості, він актуальний як для системи освітньої діяльності навчального закладу, так і системи професійного розвитку вчителя. Поняття “компетенція”, “компетентність” в освіті складне та багатовимірне, тому науковці, досліджуючи різні аспекти та ракурси компетентісного підходу на різних рівнях освітньої діяльності, пропонують різні підходи до трактування дефініцій.

М. Холодна вважає, що компетентність – це особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності. На її думку, знання повинні задовольняти таким вимогам: різноманітності (множина різних знань про різне); структурованості; гнучкості; оперативності і доступності; здатності до застосування знань у нових ситуаціях; категоріального характеру знань; володіння не тільки декларативними, але й процедурними та конструктивними знаннями; рефлексії, тобто знання про широту і глибину своїх знань [7, с. 207].

Порівняльний аналіз найважливіших позицій у трактуваннях різних науковців дав змогу з'ясувати спільності та відмінності у їх головних характеристиках. Ми виділили два блоки засадничих аспектів, на яких базуються автори і які можна адаптувати до системи професійного саморозвитку вчителя.

1. Компетентність трактують як інтегральну характеристику педагога у контексті освітньої діяльності. Йдеться про комплекс особистісних характеристик, що формуються впродовж життя, визначаючи комплекс відповідних професійних цінностей, наявність високого рівня мотивації до саморозвитку, прагнення до професіоналізму в освітній галузі, націленість на продуктивність діяльності, здатність до саморегуляції, самоаналізу, рефлексії тощо.

2. Компетентність трактується як комплекс необхідних знань, умінь, навичок, якими володіє суб'єкт освітньої, професійної діяльності, що визначає її успішність. При цьому забезпечується особистісна зорієнтованість знань, умінь, наявність власної методики та стилю їх використання. Акцентується увага на здатності до професійної діяльності на основі “Я-концепції”, що забезпечує ефективність діяльності (освітньої, професійної в тому числі).

Виходячи з вищезазначеного, логіка структурування процесу розвитку та саморозвитку професійної компетентності педагога на етапі переходу до інноваційних освітніх стандартів повинна базуватися на таких принципах:

- інтеграції професійної та особистісної складових у процесі формування та розвитку професійної компетентності, пріоритетність особистісно зорієнтованих освітніх технологій;
- забезпечення тенденції до переходу професійного розвитку у саморозвиток, формування концепції та технології професійної діяльності на основі “Я-концепції”;
- забезпечення орієнтації професійного розвитку на критерії якості, що інтегрально визначають рівень сформованості професійної компетентності педагога.

Таким чином, компетентнісний підхід полягає у зміщенні акценту з накопичування знань, умінь і навичок на формування й розвиток у педагогів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки у ситуаціях професійного зростання. Процес розвитку професійної компетентності педагогічних працівників є цілісним і водночас динамічним. Органічною складовою саморозвитку професійної компетентності педагогів є особистісне та практичне спрямування навчання, розвиток власного досвіду професійної діяльності, особистісного самовдосконалення, емоційно-ціннісних ставлень, ціннісно-світоглядної спрямованості, що реалізується на основі “Я-концепції” і за індивідуальною траєкторією.

Отже, сьогоденні умови переходу на основи особистісно зорієнтованої освіти потребують радикальних змін і в системі післядипломної освіти вчителя, яка б забезпечувала не лише підвищення теоретичних компетенцій педагога, а й пропонувала реальні форми цільової, змістової, технологічної переорієнтації традиційного досвіду їх професійної діяльності. Ця позиція й обумовлює необхідність пошуку і розробки нової стратегії освіти, що ґрунтувалася б на реальному запровадженні і здійсненні особистісно зорієнтованого освітнього процесу.

Проблеми поєднання теорії і практики освітньої діяльності були і залишаються предметом активних наукових пошуків, про що свідчить аналіз літературних джерел із проблеми. Переважна більшість сучасних дослідників трактують педагогічну компетентність як єдність теоретичного і практичного аспектів готовності педагога до здійснення професійної діяльності.

Трактуючи основи особистісно зорієнтовані технології педагогічного процесу, дослідники доходять висновку, що основною умовою забезпечення успішності впровадження її в практику роботи сучасної школи є передусім теоретична компетентність педагога, яка дає змогу забезпечити максимальну усвідомленість переходу на принципово іншу освітню формулу, а також можливість осмислення сутності власного досвіду професійної діяльності за критеріями інноваційної освіти, формування практичних моделей діяльності на основі відповідних теоретичних основ.

Також принциповою позицією системи професійного розвитку вчителя є забезпечення її особистісної зорієнтованості (зазначені позиції взаємопов'язані), що обумовлюється акцентуванням особливої уваги не на запам'ятовуванні відповідної навчальної інформації, а на її осмисленні в контексті власного досвіду (навчального, життєвого, професійного), а також самостійному моделюванні проектів професійної діяльності, забезпеченні їх адекватного теоретичного обґрунтування, апробації створених моделей. Прикінцевим результатом такого виду діяльності було здійснення самоаналізу та самооцінки всіх видів діяльності та визначення пріоритетних напрямів педагогічного саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Зязюн І.А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : міжнар. наук. конф. 16-17 травня 2000 р. / [за ред. С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського]. Харків : ХДПУ, 2000. С. 8-16.
2. Закон України “Про освіту”. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення 11.03.2019).
3. Концепція “Нова українська школа”. URL : <http://mon.gov.ua/mon.pdf> (дата звернення 11.03.2019).
4. Мирончук Н.М. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього педагога: сутнісні характеристики та шляхи формування // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. Київ, 2013. Вип. 76. С. 209-214.
5. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL : <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/> (дата звернення 11.03.2019).

6. Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. Н.С. Побірченко та ін.]. Умань : ФОРМ Жовтий О.О., 2014. Вип. 10. Ч. 1. 323 с.
7. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. СПб. : Питер, 2002. 272 с.

The article analyzes the problem of modern tendencies of a teacher's professional competence development and self-development, their social conditionality. The essence of the professional competence concept is interpreted from the standpoint of ensuring theoretical and practical components' integration. Attention is focused on the teacher's scientific-research work potential as a factor in increasing the level of his professionalism, theoretical competence development, as well as analytical skills, which determine a teacher's ability to operate effectively in permanently changing situations. The author analyzes the literature sources concerning the interpretation of the essence of innovative postgraduate education, the main tasks, actual for the teacher in the present situation of cardinal reforms, the need for transition to the technology of competent education. Also it's analyzed the literary sources, dealing with both main problems and general strategic tendencies and directions of a teacher's professional competence development in Ukraine, technological schemes and practical conditions for their implementation.

The tendencies of the teacher's professional competence development concerns: modernization of the existing experience of professional activity, integration of personal, professional, living spaces; ensuring permanent development, based on the formation of the teacher as a subject of their own professional growth, the implementation of existing potential. The competence of the teacher in the system of postgraduate education is determined by the ability to use the acquired theoretical knowledge in practical activities; the ability to independently determine the essence of the problem, put an adequate task, find effective ways to solve it, analyze and determine the level of effectiveness of its solution; to be the subject of a conscious, systematic, purposeful formation of his own model of professional activity in the context of new educational standards; mastering the system of dialogical, interactive learning, upbringing, methodical bases for ensuring their effectiveness.

Key words: professional-pedagogical development, self-development, theory, practice, professional competence, competence education, personally directed education.

УДК 378.14

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.183-188

Оксана Сагач
Oksana Sahach

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТА ЯК СУБ'ЄКТА НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

REGULARITIES OF THE FORMATION OF A STUDENT AS A SUBJECT OF CONTINUOUS PROFESSIONAL GROWTH

У статті визначено такі поняття, як “становлення” та “суб'єкт”; виокремлено та проаналізовано закономірності формування і розвитку студента як суб'єкта неперервного професійного зростання, що обумовлені внутрішніми механізмами актуалізації, розвитку, вдосконалення.

Ключові слова: суб'єкт, неперервна освіта, становлення, закономірності, принципи.

Сучасні умови розвитку українського суспільства зумовлюють перетворення системи вітчизняної вищої освіти, які спонукають підвищувати її якість, орієнтуючись на світові стандарти. Результатом професійної підготовки у сучасному закладі вищої освіти має стати становлення спеціаліста, здатного до самоідентифікації, самовизначення у професійному співтоваристві, носія професійної педагогічної культури, висококваліфікованого суб'єкта